

Een manifest voor circulaire economie en regeneratie

Gertrud Blauwhof is innovatie-socioloog, bedrijfskundige en Lector Economische vraagstukken energietransitie, Hanze Hogeschool Groningen.

Stan Kerkhofs is bioloog en werkzaam als adviseur circulaire economie bij Rijkswaterstaat.

Wim Veldman is registeraccount en medeoprichter van De Durfplaats.

Willem Verbaan is econometrist en heeft een rijke ervaring op het gebied van ruimtelijke investeringen, bouw en vervoer.

In augustus 2021 heeft het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) een indrukwekkende rapportage uitgebracht over de risico's voor onze planeet. Daarin heeft het IPCC zestien *tipping points* benoemd, kritieke drempels, die bij overschrijding ingrijpende gevolgen hebben voor het aardsysteem en voor de leefomgeving van mens en dier. Bewustwording en urgentie zijn het referentiekader van de auteurs en de samenstellers van dit boek. De omwenteling naar een circulaire economie zien zij daartoe als een maatschappelijk, economisch en sociaal noodzakelijke reactie.

De klimaatverandering maakt duidelijk dat we als mensen inmiddels zoveel impact hebben op de planeet dat we zelfs de temperatuur op aarde kunnen beïnvloeden. De invloed die de extra energie in de atmosfeer op het weer heeft, leidt tot veel schade maar ook tot het besef dat we onderdeel zijn van een natuurlijk ecosysteem, van een groter geheel. Deze bewustwording is de kiem die moet leiden tot meer respect voor onze aarde en de natuur, waarbij regeneratie van grondstoffen centraal staat. Dan komen we niet in een *tipping point* maar staan we aan het begin van een *turning point*. Niet het aantal mensen op aarde bepaalt namelijk hoe onze wereld eruit gaat zien. Ons handelen bepaalt dat. Als we creëren vanuit respect naar de identiteit van materialen, water, bodem, lucht, plant en dier groeien we naar een nieuw evenwicht. Dat duurt natuurlijk een tijdje, maar deze reis geeft wel perspectief voor alle bewoners op onze planeet.

De verschillende invalshoeken in dit boek lenen zich er niet voor deze volledig samen te vatten. Zij zijn vooral bedoeld als inspiratie en bron tot nadenken. De indeling in de thema's 1) aarde en leefomgeving, 2) economische systemen en bedrijfsleven en 3) gemeenschap, onderwijs en staat, kennen daarentegen wel degelijk samenhang.

Het is onze intentie dat elke bijdrage zelfstandig uitdaagt tot nieuwe inzichten, ontwikkelingen en verdieping. Dit boek heeft niet als doel om het laatste woord te hebben, maar om 'verdere' stappen te zetten op weg naar een regeneratieve circulaire economie. 'Verdere' staat hier tussen haakjes, omdat verschillende mensen deze stappen al zetten en initiatieven nemen. Dat illustreren de voorbeelden in dit boek. Wij zijn ons ervan bewust dat voor het zetten van die stappen er keuzes gemaakt moeten worden en maatregelen nodig zijn die pijn doen. Die gaan we ook niet uit de weg en worden ook expliciet benoemd in de respectievelijke bijdragen. Maar de kern van dit boek is handelingsperspectief te bieden aan mensen, bedrijven en overheid. De urgentie is hoog en handelen is absolute noodzaak. De klimaatverandering dwingt ons om in korte tijd majeure veranderingen met impact te realiseren. Wij zien en voelen dat dit

kan. Daarom eindigen we met een manifest voor regeneratie met suggesties om nu echt een thema- en sectoroverstijgende beweging te gaan maken.

In dit boek zijn specifieke invalshoeken belicht en zijn tegelijk veel samenhangen zichtbaar geworden. Vele stappen zullen nodig zijn in samenhang om verder vorm te geven aan de omwenteling naar een circulaire economie. De bijdragen in dit boek geven hiervoor inspirerende voorbeelden vanuit diverse perspectieven. Tezamen leiden ze tot een overkoepelend manifest voor regeneratie, gericht aan eenieder die wil bijdragen aan de vorming van een circulaire economie.

HET MANIFEST

GEMEENSCHAP

Jongeren zijn de toekomst. We pleiten voor een gemeenschap van overheid, bedrijfsleven en burgers die de ruimte geeft en faciliteert bij het daadwerkelijk bouwen van (lokale) gemeenschappen om de duurzame doelen voor 2050 al in 2030 te halen. Ondersteun gemeenschappelijke initiatieven, waarin verantwoordelijkheid wordt genomen voor het bouwen van een circulaire, energiepositieve, klimaatadaptieve, inclusieve en regeneratieve samenleving. Betrek de jeugd hierbij.

GEMEENSCHAPSKRACHT

Maak gebruik van de gemeenschapskracht bij het vormgeven van de toekomst en faciliteer deze. Zorg dat vooral de zwakkere groepen in de samenleving handelingsperspectief krijgen om bij te dragen. Zo komt de gemeenschap te staan naast de sturing door overheid en marktprincipes. Dit draagt bij aan het vertrouwen in de overheid en in de markt.

NIEUW SOCIAAL CONTRACT

Overheid, pak de publieke regie voor het maken van een nieuw sociaal contract en wees partner van burgers en marktpartijen. Vervul de voorwaarden voor de gemeenschappen om tot bloei te komen. Maak *value cases* een vast onderdeel van het inkoopbeleid, zodat onze leefomgeving een volwaardige plek krijgt in de *business case*. Het is een voorwaarde voor het ontstaan van een regeneratieve economie, die als doel heeft dat niet alleen de producten diensten maar ook de daarvoor gebruikte productiemiddelen en de leefomgeving in betere staat zijn dan ervoor.

UITVOERING VAN OVERHEIDSBELEID

Zorg voor uitvoeringsorganisaties die realisatiestrategieën ontwikkelen en uitvoeren en scherp zijn in de formulering van het mandaat en de middelen die nodig zijn, met centrale regie en monitoring, zodat bijsturen mogelijk wordt.

RECHTSTAAT

Zorg voor een gezonde en actieve democratische rechtstaat die voor eenieder een gelijke toegang tot beslistmacht borgt, de veerkracht van de maatschappij mobiliseert en pijn rechtvaardig en naar draagkracht verdeelt.

NIEUWE BESTUURSCULTUUR

Laat bij de invulling van een nieuwe bestuurscultuur het denken vanuit circulaire economie een hoofdthema zijn en zorg voor integrale benaderingen vanuit onderwijs, onderzoek en kunst in alle aspecten van de circulaire economie en regeneratie. Zorg voor bestuur dat langetermijndoelen kan stellen, dat zich kan richten op tussendoelen, dat beseft dat de inspanningen pijn doen, maar dat die pijn niets is vergeleken met de enorme faalkosten waarmee we te maken krijgen als we te weinig en te laat doen.

Geef als overheden het goede voorbeeld door transparant te zijn, ook waar het gaat om het eigen handelen.

Kies voor een permanente brede maatschappelijke dialoog.

ONDERWIJS

Geef circulaire en regeneratieve economie op alle niveaus een plaats in de leerplannen en de leerstof, zodat toekomstige generaties een referentiekader en vaardigheden worden geboden.

WETENSCHAP EN ONDERZOEK

Stimuleer onderzoek en ontwikkeling, en zorg ervoor dat de wetenschap onafhankelijk zijn werk kan doen.

MARKT

Zet innovatiekracht, het vermogen om te ondernemen en snel te handelen in om met burgers en de overheid samen te bouwen aan een leefbare en weerbare wereld, en onderbouw die met value cases waarbij de natuur partner is. Regeneratie is de 'business' van de toekomst en geeft de ruimte om te groeien in waarden die nu nog geen plek hebben in de huidige business case. Zo worden naast het primaire product ook bijvangst en afval omgezet in producten, kan de druk op de collectieve sector worden beperkt, omdat ook de markt maatschappelijke taken vervult en de maatschappelijke schade herstelt.

OVERHEID EN MARKT

Creëer samen nieuwe normgeving en informatie-eisen die circulaire economie mogelijk maken op basis van een gelijk speelveld voor alle marktpartijen. Kies voor een sectorale en multidisciplinaire benadering met zorg voor samenhang en integraliteit.

Roep gezamenlijk een halt toe aan de gratis afwenteling van de negatieve aspecten van de productie van goederen en diensten op de natuur en op de samenleving door een rechtvaardig systeem van geboden, verboden, heffingen en handhaving op ongewenst gedrag.

KLIMAAT EN KLIMAATADAPTIE

Maak van klimaatadaptie een centraal thema van de ruimtelijke en sociale inrichting. Heroverweeg wat we bouwen en hoe we bouwen. Neem het risico van tipping points serieus en doe daar onderzoek naar.

ENERGIE

Stel een Deltaprogramma op voor energie en benoem een energie-commissaris. Betrek daar ook een oplossing voor de dreigende energiearmoede bij. Richt daarvoor alvast een 'Nederlands Energiearmoedecentrum' op.

Gezamenlijk de toekomst aanpakken is de enige goede weg. Oude hindoeschriften van omstreeks drieduizend jaar geleden geven ons nog steeds praktische aanwijzingen voor het dagelijkse leven. Daarom eindigen we dit boek met een Atharva Veda lied voor genezing (Brahmana's):

*We are the birds of the same nest
We may wear different skins
We may speak different tongues
We may believe in different religions
We may belong to different cultures
Yet we share the same home,
Earth
Born on the same planet
Covered by the same skies
Gazing at the same stars
Breathing the same air
We must learn to progress together
Or, miserably perish together
For a person can live individually
But, can only survive collectively*